

University of Groningen

Kopstukken en dwarskoppen

Lucardie, Anthonie

Published in:
De Helling

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1988

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Lucardie, A. (1988). Kopstukken en dwarskoppen. *De Helling*, 1(3 (mei/juni)), 14-15.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Kopstukken en dwarskoppen

Paul Lucardie

ONSTUIMIG
MAAR
GEDULDIG

historische en biografische schetsen
van de geschiedenis van de PSP

De PSP
1948-1988
De VVD
1948-1988
De JOVD
1948-1988
De D66
1948-1988
De PvdA
1948-1988
De CDA
1948-1988
De LPF
1948-1988
De Lijst
1948-1988
De D66
1948-1988
De PvdA
1948-1988
De CDA
1948-1988
De LPF
1948-1988
De Lijst
1948-1988

Voor de niet-confessionele kiezer in Nederland vormen PSP en VVD de meest extreme keuzemogelijkheden; in een schaal van 1 = uiterst links tot 10 = uiterst rechts geven PSP-kiezers zichzelf gemiddeld 2,4 en VVD-kiezers zichzelf 7,2 punten. Nu zeggen de Fransen 'les extrêmes se touchent' – zouden deze uitersten ook iets gemeen hebben?

Omstreeks het begin van dit jaar gaven beide partijen een boek uit met biografische schetsen en interviews, naar aanleiding van hun dertig- respectievelijk veertigjarig bestaan. Vergelijkt men de twee bundels, dan vallen meteen enkele verschillen op. En dan doel ik niet op de vorm: beide boeken zien er goed verzorgd uit en zijn rijk met foto's geïllustreerd. Ook aan het feit dat de PSP glanzend en de VVD dof papier gebruikt, zou ik niet veel betekenis willen hechten – de VVD heeft weliswaar de laatste jaren veel doffe ellende meegeemaakt, maar het gaat te ver om de PSP een zoveel glansrijker verleden toe te dichten. Dat doet het PSP-boek dan ook niet. De PSP-ers bezien hun partij en zichzelf juist opvallend kritisch en met distantie, terwijl de VVD-ers de plooiën in hun geschiedenis zoveel mogelijk gladstrijken.

Dat hangt misschien samen met de keuze van de auteurs en van hun onderwerpen. De kopstukken van de VVD zijn geselecteerd naar een streng institutioneel criterium: alle voorzitters van de partij en van de fracties in Eerste en Tweede Kamer en in het Europees Parlement tussen 1948 en 1988 komen aan bod (behalve de zittende). De meeste schetsen zijn geschreven door bijna even prominente partijgenoten die affiniteit voelden met de kopstukken in kwestie, slechts enkele door een betrekkelijke buitenstaander, zoals de oud-redacteur van *Elseviers Magazine*, Lafort. De auteurs van de PSP-bundel zijn eveneens lid of sympathisant van die partij, maar

schreven meer vanuit hun historische of politicologische achtergrond. Zij kozen niet alleen kopstukken, maar ook 'doorsnee'-partijleden in gemeenteraden, vertegenwoordigers van bepaalde stromingen en oud-leden die de partij om verschillende redenen de rug toekeerden. Deze selectie is moeilijk op objectieve gronden te maken en dus aanvechtbaar. Zo miste ik bijvoorbeeld Huib Riethof, niet alleen als vertegenwoordiger van wat ik de reformistisch-marxistische stroming zou willen noemen, maar ook als een van de weinige wethouders die de PSP gekend heeft – en zodoende een zeer omstreden figuur binnen de partij. Niettemin levert de keuze van de redactie een boeiende dwarsdoorsnee van pacifistisch-socialistische ervaringen op.

De werkwijze van de PSP-auteurs verschilt nogal van die der VVD-ers. De VVD-redactie liet haar auteurs volledig vrij, zodat hun bijdragen ver uiteenlopen in stijl, omvang en kwaliteit. Auteurs als partijsecretaris Van den Berg en Commissaris der Koningin Vonhoff verloochenen hun historische achtergrond niet in hun doorwrochte portretten van Van der Pols, Oud en Toxopeus; de oud-journalist Lafort biedt de lezer een kijkje in de politieke keuken van Nijpels en Korthals Altes, laatstgenoemde doet dat zelf ook in zijn portret van Haya van Someren; Bruggeman schrijft een boeiend maar fragmentarisch essay over Van Riel; anderen echter geven slechts een droge opsomming van feiten (zoals Westers over Stikker en Molenaar) of alleen een handvol losse impressies (Thalhammer over Geertsema). De redactie verdedigt haar tolerantie nogal makkelijk met een beroep op liberale principes. Zij zou de strakke richtlijnen van de PSP-redactie ongetwijfeld als socialistisch dirigisme en knevelarij afdoen – maar zou dan moeten toegeven dat die in dit geval tot gemiddeld hogere prestaties en betere produkten leidt!

Conformisme en kritisch individualisme

De auteurs van *Onstuimig maar geduldig* – tegelijkertijd redacteurs – hebben iets meer pretenties: ze noemen hun studie weliswaar niet wetenschappelijk maar wel een vorm van 'oral history' die 'de toets der kritiek kan doorstaan' (blz.9). Welke kritiek, dat laten ze in het midden. Als socioloog/politicoloog kan ik hun gestructureerde vragenlijst wel waarderen; als nieuwsgierig lezer had ik soms wel iets meer willen weten over de geïnterviewde personen. Die blijken zonder uitzondering boeiende lieden, heel vaak non-conformistische dwarskoppen die zich met of zonder strijd los wisten te maken van hun milieu en op grond van idealen of principes voor de PSP kozen. Opvallend veel van hen waren van huis uit protestants-christelijk, sommigen burgerlijk-liberaal of sociaal-democratisch. Zelfs de twee die PSP-stemmende ouders hadden, kwamen met hun milieu in moeilijkheden – de een toen hij dienst weigerde en actief werd in de homobeweging, de ander omdat hij de PSP te lief en te futloos vond.

Merkwaardig genoeg komt dit kritische individualisme onder de VVD-ers nauwelijks voor. Zoutendijk, via D66 pas laat bij de VVD terecht gekomen en meteen in de Eerste Kamer gekozen, noemt zich weliswaar een individualist, maar geeft zelf toe: 'Achteraf ben ik verbaasd hoezeer ik me toch geconformeerd heb' (blz.161). Geertsema mag af en toe zijn partij wat provoceren, maar blijft daarbij trouw aan partij-program en partijcultuur. Thalhammer merkt over hem op: 'Gevolg van zijn handelen is voor vele andere liberalen tot de dag van vandaag – anderen, die minder prominent en veelal beduchter van aard zijn – dat zij de mogelijkheid kregen in de VVD, de JOVD en daarbuiten meer voor hun eigen mening uit te durven komen. Geertsema had het immers ook gezegd.' (blz.83) Dus

Paul Lucardie is wetenschappelijk medewerker bij het Documentatiecentrum voor Nederlandse Politieke Partijen.

durften zij anders niet voor hun eigen mening uit te komen – en dát in een liberale partij!

Ook Geertsema's tegenvoeter ter rechterzijde, Van Riel, wist de partijtop af en toe de gordijnen in te jagen, maar bleef loyaal en bereid zich weer te conformeren. Geen van de kopstukken heeft echt met zijn of haar milieu hoeven breken – behalve misschien Nijpels. Nu kent zelfs de VVD wel rebellen die bijvoorbeeld uit een rood nest ontsnapten – Vonhoff en Joekes bijvoorbeeld – maar die bleven figuren op het tweede plan.

Hiermee wil ik niet beweren dat de VVD een soort ouderwetse CPN is, waar iedereen zich aan de partijlijn conformeert. Dat beeld past misschien wel bij de VVD in de jaren vijftig – trouwens ook bij de PvdA in die tijd – maar beslist niet in de jaren tachtig. VVD-leden stellen wel degelijk kritische vragen aan hun kopstukken en stemmen ook voorstellen van hun partijbestuur weg. Discussies en conflicten gaan echter om personen of om details van het program, zelden om beginselen of ideologische kwesties. Die kwesties komen dan ook in *Kopstukken* nauwelijks voor; in *Onstuimig en geduldig* wel, als pacifistisch-socialisten uitleggen waarom ze tot de partij toetraden of er weer uitstapten. VVD-ers doen dat niet: die vinden hun lidmaatschap meestal vanzelfsprekend, vanuit hun liberale achtergrond; en ze geven het waarschijnlijk niet zo gauw op. Gruijters lijkt een uitzondering, maar die wordt alleen indirect vermeld. Zo kan men aan de hand van deze publikaties veel leren over het leven binnen twee zeer verschillende partijen: een liberale partij waarin de kopstukken individualisme prediken maar saamhorigheid en conformisme in praktijk brengen; en een pacifistisch-socialistische partij van dwarskoppen die saamhorigheid en samenwerking als ideaal zien maar intussen het ene principiële conflict na het andere uitvechten. Geen wonder dat de eerste al tien jaar regeringspartij is en de laatste al derdtig jaar in de oppositie zit. □

PAUL LUCARDIE

Onstuimig maar geduldig: interviews en biografische schetsen uit de geschiedenis van de PSP. Redactie: Paul Denekamp e.a., De Bovenbouw, 1987.
Kopstukken van de VVD: 16 biografische schetsen. Redactie: W.J.A. van den Berg e.a. Unieboek, 1988.

Zoeken naar de crisis van de vakbeweging

Wout Buitelaar

Eind januari organiseren enkele linkse vaktijdschriften, het tijdschrift Zeggenschap en De Waarheid in De Balie een congres onder de titel 'Vakbeweging in perspectief'. Hoewel het niet met zoveel woorden werd gezegd, bogen de congresgangers zich eigenlijk over de vraag of de vakbeweging nou wel of niet in crisis ligt.

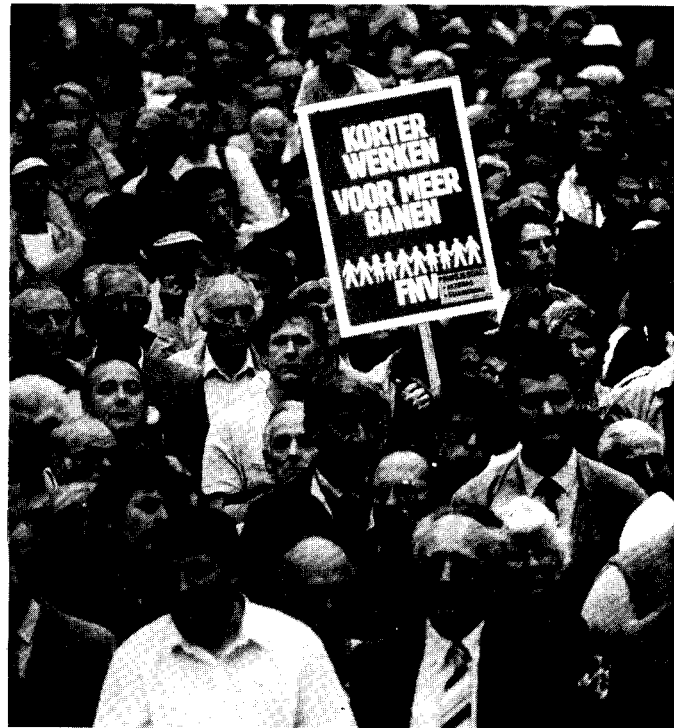

foto Piet den Blanken/HH

Een leuk congres was het, maar vooral ook warrig. Het vierkoppige forum, dat het sluitstuk van het congres vormde, kwam – zoals altijd – niet tot een gemeenschappelijk standpunt.

Twee forumleden, de Belgische vakbondsfunctionaris *Debunne* en Vervoersbondbestuurder *Vreeman*, verdedigden 'de optimistische visie'. De twee andere, de kersverse promovendus *Visser* en Industriebondkaderlid *Droppert*, lieten 'het pessimistische geluid' horen. Voor elk wat wils boden de discussianten, maar gelet op de *peptalks* uit de zaal won de optimistische dus met 2-2.

Wat opviel is dat de vragen die men zichzelf stelde alle toekomstgericht waren, oeverloze historische terugblikken bleven ons bespaard. Moet de vakbeweging met een breed of een smal concept werken? – zo luidde één van de hoofdvragen. Met andere woorden: moeten ook de belangen van de uitkerings-

gerechtigden behartigd worden, moet er naast een bedrijfsgericht ook een sectoraal beleid gevoerd worden en moet er niet alleen binnen maar ook buiten de bedrijfsmuren voor het milieu opgekomen worden?

Een tweede belangrijk discussiepunt was de keuze voor een 'zakelijke' dan wel een 'politieke vakbeweging'. Moet de vakbeweging zich richten op de directe belangen van haar leden en op het versterken van de individuele dienstverlening ('het verkopen van vakbondsprodukten') of moet er geopereerd worden vanuit een omliggende ideologie, een maatschappijopvatting ('democratisering van de economie')?

Een derde thema dat ik kon ontdekken was dat van de status van het vakbondsbedrijfsnetwerk. Moet dat nu dienen als actie- en bindmiddel voor de leden of heeft het een functie om de huidige beperkte democratie binnen de onderneming te vergroten?